

משנת ה'תשפ"ו

מתוך ש"ל אוצרות תורתו ושיעוריו של מורנו גאון ישראל

רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

פרשת ויחי תשפ"ו 260

ניתן להאזין לשיעורים של הגאון הינוקא, וכן עדכונים על הנעשה בבית מדרשו,

ב"קו הינוקא" 03.550.2228

ליקוטים על פרשת השבוע משולחן תורתו של רבנו שליט"א

פנינים על הפרשה

לא שלותי... ויבוא רוגז

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה (מז, כח). כתב בעל הטורים שגרמז בזה שחי יעקב ימים טובים בלא צער רק ב"ז השנים משגולד יוסף עד שנמכר ו"ז השנים שהיה עימו במצרים, שיחדי עולים הם כמנין 'ויחי', והוא כמו שביאר בספר עולת תמיד (פ' ויחי, דף קג ע"א) שכיוון בזה הקב"ה למדוד לו מידה כנגד מידה, שכנגד מה שנצטער יעקב על יוסף שנפקד ממנו בהיותו בן י"ז שנה, סיבב הקב"ה שיתענג י"ז שנה אחרים כנגדם במצרים עם יוסף. וכבר אמר כן רשב"י בזהור ויחי (דף רטו ע"ב) שלכך סתומה היא פרשת ויחי (-שאיין רווח בספר התורה בין סיום פרשת הקודמה לתחילת פרשה זו), כדי לסמוך את הכתוב 'ויחי יעקב' (מז, כח) מיד אחר הנאמר 'וישב ישראל בארץ מצרים... ויפרו וירבו מאד' (מז, כז), ללמד שרק ב"ז שנים אחרונות הללו חי יעקב בטובה, כי בכל שאר שנותיו נתקיים בו הכתוב (באיוב ג, כו) "לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבוא רוגז" (ב"ר פד, א), אבל בשנותיו האחרונות במצרים הוא ישב במצרים עם יוסף והאחים מתוך שפע והרחבה ותענוגי מלכים, והם שנחשבו לו לחיים טובים. ועיקר הדבר היה מה שישב שם עם יוסף, כי עיקר רעותיו וצרותיו היו מאז שנאבד ממנו יוסף כשהיה 'בן שבע עשרה שנה', שלא היה לו בכל ימיו כצער זה, והיה בוכה מאד על אותם י"ז שנה שהיו לו עם יוסף בתחילה ונחסרו ממנו, וכנגד זה הדגישה התורה שחי יעקב במצרים 'שבע עשרה שנה', כנגד י"ז הראשונים, ובהם היה מבטי יעקב ביופיו של יוסף שהיה דומה ליופיה של רחל, והיה נשלם בזה בנפשו כאילו ראה אותה.

מעורר עד היום הזה

הָאֵלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מַעֲוֵדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה (מח, טו). בעל העקדה (בשער לב) והאברבנאל (בפ' ויחי) והכלי יקר (מח, טו) הביאו בזה רמז מדורשי רשומות, שתיבת 'מעודי' עולה כמנין ק"ל, ו'הזה' עולה כמנין י"ז, ורימו ואמר בזה יעקב, שהאלהים שכלכל ופרנס אותו בכל משך ק"ל שנות חייו הראשונים, שהיו בקושי ודוחק, הוא גם זה שפרנס אותו בשלוותו ב"ז שנותיו האחרונות במצרים, והעיד בזה יעקב שבבטחונן בהש"ת שווים היו בעיניו שנות הרעה ושנות הטובה כאחד. וכתב בספר תבואת יקב (פ' ויחי) שלכך רמז זאת יעקב בעת בואו לברך את בני יוסף, שבא לצוות בזה ליוסף להרגיל עצמו לברך על הרעה כשם שמברכים על הטובה.

ובספר יעקב סלה (פ' ויחי) ביאר רמז זה על פי דברי הזוהר האמורים. שבבואו לברך את בני יוסף רמז ואמר 'האלהים הרעה אותי מעודי',

שתיבת 'הרעה' כתובה בתורה חסר ו', והיא נקראת גם 'הרעה', ורימז בזה שעיקר רעתו בכל ק"ל שנות חייו עד שירד למצרים, הנרמזים בתיבת 'מעודי', היו מה שנחסרו לו אותם י"ז שנה הראשונים, שנסתבב הדבר מתוך שהיה יוסף "רעה את אחיו בצאן" (לז, ב), שתיבת 'רעה' שם אף היא כתובה חסר ו' ומלשון 'רעה', ללמד שחסרון זה היה עיקר רעתו כאמור, וסיים ואמר יעקב שהקב"ה שסיבב כל זאת, הוא שהביאני 'עד היום הזה' שאני בן קמ"ז ונשלמו י"ז שנותי האחרונות בשלווה ונחת במצרים, וכמנין 'הזה' העולה י"ז, שבאותם י"ז השנים נתהפכו כל שנותי לטובה. והוא כמו שאמרו בתנא דבי אליהו רבה (פ"ה), שכאשר ראה הקב"ה צער יעקב על שגלח ממנו יוסף, נתגלגלו רחמיו עליו ונתן לו י"ז שנה סמוך לזקנותו טובים מעין העולם הבא, ומכאן אמרו כל שהשיגתו שנה אחת טובה סמוך לזקנתו סימן יפה לו, שיעקב אבינו היה בטובה י"ז שנה שהיה במצרים והעלה עליו הקב"ה כאילו כל ימיו היו בטובה.

שמחנו כימות עיניתנו

ובספר שופרא דישראל (פ' ויחי) כתב שהיה בזה יעקב סימן לבניו אחריו בעת הגאולה. שהרי כתב המגלה עמוקות (ריש פ' מקץ) שיתקיים אז בעת הגאולה מה שנאמר בתהלים (צ, טו) "שמחנו כימות עיניתנו שנות ראינו רעה", שיהיו ימות הטובה בימות המשיח שקולים במדה מרובה מצד איכות הטובה והשמחה, כנגד כל שנות סבלותינו בימות עינויינו בגולה, שהרי לא נשאר עד סוף שית אלפי שנין של קיום העולם (סנהדרין צז ע"א) שנות גלותינו בכדי להשלים השמחה 'יום' כנגד 'יום', אלא שעל אף שתהיה אז השמחה בזמן מועט וכענין 'יום', ושלא כנגד אריכות זמן הצער בגלות שהוא כענין 'שנה', בכל זאת תהיה השמחה גדולה באיכותה עד למאד ובזה תהיה כפולה ומכופלת לטובה מהצרות ועינויים שהיו מנת חלקינו בגלות.

ולזאת היה יעקב סימן לבניו אחריו בשנותיו האחרונות בהם חיתה רוחו בתענוג ונחת כנגד שלשים ומאת שנות חייו הראשונות שהיו מעט ורעים, וכדיקו הכתוב 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה', שנחשבו י"ז שנות הטובה שלו במצרים כאילו היו הם כל 'ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה', מרוב איכות הטובה שהיתה כפולה ומכופלת בהם מאריכות הצער שבכל שאר שנותיו. ויש לרמז זאת בסופי תיבות הכתוב 'האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה' העולים כמנין 'מלך דויד', לרמז שבסוף הדורות בימי משיח בן דוד שיהיה השי"ת רועינו מלכנו יתקיים כתוב זה.

זאלה יעמדו על הברכה

לעילוי נשמת:
גאולה בת דינה,
דוד ורות בני חנה,
ראו דוד דרור בן רונית,
אבי אברהם בן עליזה.
לרפואת: דוד בן שרה

לפניות והקדשות

מוקד טלפוני: 03-3765444
זמן בימים א' - ה' בין השעות 9:00-20:00
דוא"ל: contact@hayanuka.com
לקבלת הגליון במייל: gilyonot@hayanuka.com

יד' להועיל: בנק מזרחי טפחות | סניף 417 | מס' חשבון: 521025

זמני השבת

רבו תם	צאת שבת	כניסת שבת	זמני השבת
17:56	17:17	16:11	ירושלים:
17:51	17:16	16:29	בני ברק:
17:51	17:15	16:29	חיפה:
17:56	17:18	16:32	באר שבע:

תורת שלמה

מאמרים משיעוריו הענפים של רבנו שליט"א

"טובה הארץ מאד מאד" חלק ג'

(במדבר יד, ז)

משיעור יום ב' מוצאי זאת הנוכה תשפ"ג במקהלות עם רב, רבנים ותלמידי חכמים חשובים, בעיה"ק צפת תובב"א

ג

וכל זה הוא מפני שיש שייכות גדולה בין ארץ ישראל לזרע ישראל עם קודש, וגילוי מעלת ארץ ישראל תלוי בהתעוררות קדושת נפשות ישראל, וכמובא ענין זה רבות בדברי הקדמונים, וכגון בדברי הרמב"ן בריש פרשת בחוקותי (ויקרא כו, א), ובדברי רבנו בחיי בסוף פרשת לך לך (בראשית יז, כד), ובדברי המלבי"ם בספר שיעיה (מט, ו), וכלל דבריהם הוא שארץ ישראל נותנת ומשפעת חיות בכל יבולה וכוחותיה מתוך שיועדת ממעלת ישראל הנמצאים שוהים בה, וכאשר גולים ממנה ישראל ואינם שרויים על אדמתם נאמר בה (דברים כט, כב) "לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב", וכאשר שבים ישראל לשכון בה, מתוך השפעת קדושת נפשותיהם שבה ונותנת הארץ את יבולה, ומצמחת ומשפעת השפעים כולם.

וכן הוא בענין פנימיות השפעת ארץ ישראל, שתלוי הכל בדרך קדושת ישראל והארץ, שהרי אמרו במסכת כתובות (בדף קי"ב ע"ב) שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכן אמר שם (בדף קיא ע"א) רבי אלעזר ששרוי הוא בלא עוון, ורבי ירמיה בר אבא אמר שם בשם רבי יוחנן שכל המהלך בה ארבע אמות מובטח לו שהוא בן העולם הבא, ורב ענן אמר שם שכל הקבור בארץ ישראל הרי זה כאילו קבור הוא תחת המזבח, והביא כל זאת הרמב"ם בהלכות מלכים (ה, יא), אמנם תלוי כל זה בדרך קדושת ישראל והארץ, כמו שחידש וביאר שם הפני יהושע (בדף קיא ע"א) שמה שמסוגלת הארץ למחילת עוונות הדר בה, זהו דווקא כאשר דר בה האדם לשם מצוות ישיבת ארץ ישראל מתוך שסומך ונשען שבצועם זכותה וקדושתה בוודאי תגן עליו שלא יבוא לידי חטא, ואז אף אם לפעמים בא חלילה חטא לידו, או שתקף עליו יצרו ובא לידי עוון במזיד, מכל מקום מן הסתם בזכות שיועד ומתבונן הוא מקדושת הארץ תגרום לו זכות ישיבת ארץ ישראל שלא ילון ועבירה בידו, שמתוך שמוצא עצמו לאחר מכן שעומד הוא במקום קדוש, בוודאי יתהרר על אשר קלקל, ושב ורפא לו, מה שאין כן מי שדר בארץ ישראל בדרך מקרה, אם מפני שהוא מקום מועדו, אם מפני שבה פירותיה, וכן כיוצא באלו הסיבות, ומכל שכן במי שהוא מבעט ומזלזל בה בקדושת הארץ והולך אחר יצרו הרע, הנה בכל אלו לא דברה תורה, ואדרבה עליו נאמר (בירמיה ב, ז) "ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה", וכפי גלגלנו מארצנו ושם מקום מקדשנו מתוך שגברו עוונות אבותנו.

נמצא שעל אף שכתבו הרמב"ם (תרומות א, כו) והשולחן ערוך (י"ד סימן שלא סעיף ב) שבזמן הזה מצוות ישוב הארץ הוא מדרבנן לכל מצוות התלויות בה, וכתב המגן אברהם (בסימן ס, ס"ק ג) שבמצוות דרבנן אין צריכות המצוות לכדי כוונה, מכל מקום לפי דברי הפני יהושע הללו צריכה מצוות ישוב ארץ ישראל הרגשת כוונה בכדי לקבל קדושתה והשפעתה הטובה, שצריך שירגיש ויכוון האדם שיושב הוא בה בכדי לקיים המצוה ומפני קדושתה ומעלתה, ומתוך הכוונה וההבנה בקדושת הארץ תדבק נפשו בקדושת הארץ ותהיה לו מעלה יתרה להרגיש קדושתה, ומשכו לו כל השפעותיה והבטחותיה.

ד

וכאשר יודעים ומכוונים אנו בישיבת ארץ ישראל שהוא בכדי לעשות נחת רוח לפני אדון השמים והארץ, ומתבוננים אנו בכל זה שהיא ארץ חמדת האבות אותה נתן והנחיל ה' ב"ה לישראל בכדי לדבוק בקדושתו ואור השגחתו, בזה מתקנים אנו את הוצאת הדיבה והלישנא בישא שדיברו המרגלים על הארץ בפרשת שלח (בפרק יג), שבזה דיברו גם בכל השורש והקשר של ישראל בארץ, ונמצאו מדברים בבני ישראל עצמם. כי שורש דיבורם הרע בארץ היה מתוך שלא הסתכלו בפנימיותה ושורשה של ארץ הקודש, והרי זה כאדם שאינו מתבונן ומסתכל על פנימיות קדשם של זרע ישראל, שבזה יכול לבוא לכדי דיבור רע ולשון הרע עליהם, אבל כאשר מתבונן האדם על פנימיות זרע ישראל עם קודש, ומגודל מעלת נשמתם שהיא לאין שיעור וערך, בזה זוכה לדון את ישראל לזכות ולהמשיך את אור השגחתו יתברך על הארץ ועל זרע ישראל עם קודש.

וכאשר נתקן דיבור הלשון הרע והבטת העין רעה על זרע ישראל עם קודש, נתקן בזה חטא המרגלים שהוא שורש וסיבת כל הסבל והחורבן שבגלויות כולם, שבחטא העגל היה הפגם נגד ה' ב"ה ונגד משה רבנו, ובחטא המרגלים היה הפגם נגד ארץ ישראל ונגד זרע ישראל עם קודש, ובכל דיבור טוב שדנים כל אחד מישראל לכף זכות נתקן חטא המרגלים, ומשפיעה ארץ ישראל לזרע ישראל יותר ויותר מכל השפעים והסגולות הטמונות בה. כי ארץ ישראל היא בסוד מידת המלכות, וכנגד סוד הדיבור שהוא כנגד מידת המלכות (הקדמוני תיקון"ז דף יז ע"א ותי"ד), וכאשר נתקן הדיבור עולה המלכות למדת הכתר, ששבים וחוזרים הדיבורים לשורשם אל הקדושה, ומקרבים את הסוד שיתנוצץ אור הגאולה מארעא דגליל שנשפע בה סוד הכתר ושם אהי"ה. והוא כענין עליית המצוות, שכל מצווה שמקיימים אנו בכל יום בשנה היא בסוד המלכות, וכאשר נכנס ובא יום קדוש מן הזמנים, כשבת המועדים, עולות המצוות בסוד המלכות

א

כל מה שהשתוקקו וחפצו והתפללו ישראל בכל דוד דוד להיות בארץ ישראל, הוא מפני שרק על ידי ארץ ישראל אפשר לבוא לכל מדרגות התפילה, עד שבאים למדרגה הנעלית ביותר שבתפילה, היא מדרגת הטעמים והנגינה והשבח לה' ב"ה, כי ארץ ישראל מלאה כולה בקדושת הנגינה והזמרה והשירה, והקדושים הצדיקים הנוראים שזיכנו עצמם בתכלית יכולים היו לשמוע את קול הנגינה והזמירה של ארץ ישראל, וכענין שנתנבא ישעיה (טו, כד) על עת הקץ באחרית הימים "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק", ונרמז הדבר במה שאמר יעקב לבניו "אם כן אפוא זאת עשו, קחו מזמרת הארץ בכליכם, והורידו לאיש מנחה, מעט צרי ומעט דבש נכאת ולוט בטנים ושקדים" (בראשית מג, יא), ששלח להם ניגון מארץ ישראל כמו שכתב בליקוטי מוהר"ן (תנינא, סימן סט), כי ארץ ישראל כולה זמירות ונגינה, שהוא רום מעלת דרך התפילה וגילוי ההשגחה שבסוד מדרגת הנשמה.

וזאת היתה מדרגת שירת הלווים בבית המקדש, שכל ענינה היתה מצד מעלת הנגינה הדבוקה ואחודה בארץ ישראל, שעל זה היו משתוקקים כל הצדיקים והקדושים מיום ברוא אלהים ארץ ושמים, וכענין שאמר רבי שמואל בר נחמני בבראשית רבה (ד, טז) ובמדרש שמואל (ב"ב) שיגיעות רבות יגע משה רבנו עד שלימד שירה ללווים, כי צריכה היא לימוד רב, וכמו שכתב הכסף משנה (כלי המקדש ג, ז) שחמש שנים צריכים הלווים ללמוד זאת, שבכדי לשורר בנגינה צריכים היו ללמוד את כל חכמת המוזיקא. ומפני כך יגע וטרח על כך משה רבות, בכדי להביא את ישראל לשלמות מעלת ארץ ישראל שכולה זמירות וניגונים ושבח גדול ועצום לבורא ב"ה, והיו יכולים ליכנס לארץ ולזמר ולשיר שם לפני האל הגדול הגיבור והנורא ולהלל שמו הגדול, עד שיתפשטו ההלל והשבח לבורא ב"ה בקרב הנבראים כולם ויהללו וישבחו לפניו תמיד.

ב

כי בארץ ישראל מתגלה שורש כל אחד מישראל בדרך הנגינה שבתורה שירדה מסיני, וכפי שיתגלה שלמות הדבר לעתיד לבוא, והיא דרך ההלל והשבח לבורא ב"ה הנשפע ומתגלה בארץ ישראל כפי חלק נשמתו של כל אחד מישראל, והוא סוד כנורו של דוד, שהיה עוסק דוד לגלות בנגינתו את השגחת ה' ב"ה ונוראות גבורותיו על ישראל, שמתוך שהיה דוד המלך כלול מכל נשמות ישראל מצד שנועשה מרכבה למידת המלכות, כמו שאמר רשב"י בזוהר ואתחנן (בדף רסב ע"ב), מתוך כך היה הולך ומגלה שכל ענין קדושת ארץ ישראל ומעלתה מתגלה על ידי מעלת זרע קודש ישראל כאשר קדושים הם יחד בארץ ישראל, שמתגלה אז שכל טוב ארץ ישראל וסגולותיה הוא מגודל מעלת ויוקר נשמות ישראל האחוזות ואחודות בה, ומתגלה הדבר על ידי הניגון והשבח של זרע ישראל עם קודש המתגלה דווקא מתוך התעוררות קדושת ארץ ישראל.

שהרי כתב הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות (בשורש א) שאמירת ההלל בימים טובים הוא מדאורייתא גם כיום שאין לנו בית המקדש, וכדעת בעל הלכות גדולות (במנין המצוות, מנין העשין קג-קכא), כי אמירת הלל היא חלק מעבודת השירה והשמחה שקבעה התורה בכל מועד ויום טוב יחד עם הקרבת קרבנותיהם, ועל אף שאין לנו היום את מצוות הקרבת הקרבנות, עם כל זה מצוות השמחה וההלל עדיין קיימת גם כיום, ורק בשמונת ימי החנוכה ההלל הוא מתקנת חכמים. אמנם דעת הרמב"ם בספר המצוות (שם בשורש א) ובהלכות חנוכה (ג, ו) שאמירת ההלל בכל הימים טובים הוא מתקנת חכמים, ותקנו עוד לאמרו גם בימי החנוכה.

וטעם תקנת ההלל בימי החנוכה הוא מפני שבימי חשמונאי ישבו רוב ישראל על אדמתם כמו שכתב הטור בהלכות ארץ ישראל (דין חיוב חלה אות ט), שרק באופן זה מתקנים חכמים אמירת הלל על נס של כלל ישראל, וכדעת רב נחמן במסכת מגילה (דין יד ע"א) וערכין (דף י"ב ע"ב) שתקנת ההלל תלוי בישראל, וכאשר יושבים ישראל על אדמתם שורה השכינה רק בארץ ישראל, שהיא מקום קדושה, ולכן מתקנים אמירת הלל רק על נס שבארץ ישראל, אמנם כאשר גלו ישראל מארצם אומרים הלל גם על נס שבחוצה לארץ הנעשה לכלל ישראל, וכן היה בימי מרדכי ואסתר שלא ישבו רוב ישראל על אדמתם (כמו שאמרו במסכת כתובות (דף ק"ה ע"א) שבימי עליית עזרא לא עלו כולם לארץ, והיינו שגם רוב ישראל לא התיישבו אז בארץ, כמו שכתבו רש"י (שם בכתובות דף כה ע"ב) והרמב"ם (תרומות א, כו) והר"ן (מגילה א ע"א וע"ב מדפי הרי"ף) והטור שם בהלכות ארץ ישראל (דין חיוב חלה אות ט), וכמו שביארו בספר חלת לחם (סימן א, ס"ק ג) ובספר תורת הארץ (ח"ב פ"א, סוף הערה א) כל ענין זה, וזהו שלא כרמב"ן (מגילה ב ע"א) שכתב שאף בימי מרדכי ואסתר ישבו רוב ישראל בארץ ותקנו אז לקרוא את המגילה תמורת ההלל על נס הפורים שהיה בחוצה לארץ, וכמו שביאר כל זה המהרש"א שם במסכת ערכין (בדף י"ב ע"ב).

לרום המעלות אל מדרגת הכתר, וכך על ידי שדנים לזכות את זרע ישראל עם קודש עולית ומתעלית מדרגת המלכות הנשפעת בארץ ישראל ובסוד כינורו של דוד, אל שורשה שבכתר, היינו שנגלה בעולם עוצם הסוד וטובו יתברך בגילוי אור השגחתו התמידית על זרע ישראל עם קודש, ונגלה עוצם השגחתו המופלאת על הנבראים כולם.

ה

וכשם שמהות וענין ארץ ישראל היא האמונה והתלות בהשגחתו יתברך כן הוא הדרך בראיה הטובה של ישראל זה על זה, שמתוך האמונה שאינם מבינים האחד ממעלת השני וענינו, באים בזה ישראל לדון איש את רעהו לכף זכות, וכפי שאמר רבי יהושע בן פריה במסכת אבות (א. י.) הו' דן את כל האדם לכף זכות, וביאר הרמב"ם בפירושו המשניות (שם) שהוא באדם שאינו ידוע לך מהותו ומעשיו, אם הוא צדיק או רשע, שיש לך לפרשו באופן הטוב ולא לחשוב עליו רע.

אמנם במסכת שבעות (בדף ע"א) דרשו מה שניצטוונו (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך", שאין זה מצוות עשה לדיינים בלבד, אלא בא הכתוב לצוות לכל אחד מישראל ש'הו' דן את חברך לכף זכות', והוא שינוי לשון מלשון המשנה במסכת אבות. אמנם רבנו חננאל שם במסכת שבעות גרס גם שם בלשון 'הו' דן את כל האדם לכף זכות', ומנה זאת בספר החרדים (מ"ע פ"א, אות ל) כמצוות עשה 'לדון כל סתם אדם מישראל לכף זכות, וידונו אותך לכף זכות בשמים' (כמובא במסכת שבת דף קז ע"ב), אמנם גירסא שלפנינו במסכת שבת היא 'הו' דן את חברך לכף זכות', וכן מנה בספר החינוך (מצוה רלה) שבכלל מצוות 'בצדק תשפוט עמיתך' הוא 'שראו' לכל אדם לדון את חברו לכף זכות, ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב', והוא כדברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה, קעז) שבכלל מצוות 'בצדק תשפוט עמיתך' הוא 'שראו' לדון את חברו לכף זכות, ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב וחסד'.

ובין אם ננקוט כדעת הרמב"ם וספר החינוך בלשון 'חברך', בין אם ננקוט כדעת רבנו חננאל וספר החרדים בלשון 'כל אדם', נראה לכאורה ממה שמנו זאת הרמב"ם וספר החינוך וספר החרדים בכלל מנין המצוות, שהוא ממצוות עשה של 'בצדק תשפוט עמיתך'. אמנם מדקדוק לשון הרמב"ם וספר החינוך משמע שאין זה מגדר המצווה ממש, אלא כהנהגה ומידה טובה, שהרי כתבו שזהו 'בכלל' מצוות 'בצדק תשפוט עמיתך', וכן יש לדקדק בלשון ספר החרדים שכתב 'לדון כל סתם אדם מישראל לכף זכות, וידונו אותך לכף זכות בשמים', ומשמע שהוא כהנהגה טובה שבזה ידינו מהשמים לטובה ולזכות.

וכן כתב להדיא השל"ה בשער האותיות (אות כף), והביא בזה שני לשונות אלו 'כל אדם' ו'חברך' כאחד, ולא חילק ביניהם, ושם האריך והביא מה שאמרו במסכת שבת (בדף קז ע"ב) שהדן את חברו לכף זכות דנין אותו לכף זכות, וכמעשה שהביאה שם הגמרא בזה. וכתב שם השל"ה שיש לכל אדם להרגיל עצמו תמיד במדה זו לדון חברו לכף זכות בכל מה שאפשר, אפילו בדרך רחוק, מפני שכאשר דן אדם את חברו לכף חובה ממעיט הוא בכך מכבודו יתברך, כי מראה בזה לה' חובתם של ישראל ומתמעט כבוד שמים, אבל כאשר דן הוא את חברו לכף זכות, נעשה בזה כסגנונו של חברו לפני הכתוב, וכטוען ואומר עליו לפני הכתוב ב"ה שאדם זה לא ידע ממעשיו, או שטעה בשיקול דעתו, ובזה מתרבה כבוד שמים, וכך ככל שדנים יותר האחד את רעהו לכף זכות כן מתרבה בזה יותר וכבוד שמים, וכמו שאמר רב אחא בפסיקתא דרב כהנא (פל"א) ובילקוט שמעוני (פ' וזאת הברכה רמז תתקנ; שמואל ב' רמז קעא) שכל המלמד סגוריא על ישראל הקב"ה מרוממו (ובראשית חכמה) (שער הקדושה יד, אות כט) הביא זאת ממסכת סנהדרין פ"י, והוא מידה כנגד מידה, שמגדל אותו השי"ת מפני שמלמד הוא זכות על ישראל ומגדל בזה כבוד שמים.

ו

והכוונה והמחשבה בלימוד זכות הוא שבו יתגדל כבודו של ה' ב"ה, ובדאי שגם את עצמו צריך האדם לדון לזכות, כמו שכתוב בליקוטי מוהר"ן (ח"א בסימן רפב) שכאשר דן אדם את עצמו לכף זכות, בזה יכול הוא לצאת ולגלות את האור הטמון בו באמת, ונמצא כבוד ה' ב"ה מתגדל על ידו, וגם מקיים בזה מצוה דאורייתא 'בצדק תשפוט עמיתך', על צד שנפרש בדברי הרמב"ם וספר החינוך וספר החרדים שזוהי מצווה דאורייתא, ומצוות דאורייתא היא צריכות כוונה לכתחילה כמו שכתב המגן אברהם (בסימן ס"ק ג), ויש לאדם לכוין בכלל כוונת מצווה זו שיתגדל בזה כבוד הבורא ב"ה כאמור, כי במניעת מצוה זו מתמעט כבוד שמיא ואין אור האלהות מאיר בחברו.

וזאת היתה מעלת רבי מאיר בעל הנס שהיתה מידתו והנהגתו לדון תמיד כל אדם באשר הוא לכף זכות, ובזה זכה שגם מקום קבורתו היא בעיר טבריה, בארץ הגליל שאפשר שממנה יתנוצץ אור הגאולה כמו שכתב מרן החיד"א (בהגהות ניצוצי אורות על זוהר שמות דף ז ע"ב), כי בזה היה דבוק ואחוז רבי מאיר תמיד במעלת ארץ ישראל, שהרי היה רבי מאיר דר בטבריה כמו שמשמע בירושלמי חגיגה (פ"ב ה"א), ואף במותו, שנסתלק במדינת אסיה בחוצה לארץ, היה מחפש ודורש לדבוק בקדושת הארץ, וכמעשה המובא בירושלמי כלאים (פ"ט ה"ג) שלפני שנסתלק שם במדינת אסיה אמר לבני אסיה שיאמרו

לבני ארץ ישראל 'גדול שבארצכם מת כאן', בכדי שיתעסקו בקבורתו ויעלוהו לארץ, ועם כל זה צוה שבעוד ארונו באסיה יתנוהו על חוף הים, לפי שארץ ישראל מיוסדת על ימים, כנאמר (בתהלים כד, ב) "כי הוא על ימים יסדה", ומפני כך יש לחוף הים שבכל מקום שייכות עד לארץ ישראל, וכך חפץ ורצה רבי מאיר שתהיה ימה של ארץ ישראל מלחכת ארונו.

וזכה לזה רבי מאיר מתוך שהיתה הנהגתו ומידתו לדון תמיד כל אדם לכף זכות, וכמעשה המובא בירושלמי חגיגה (פ"ב ה"א) שלאחר שאלישע בן אבויה רבו של רבי מאיר קלקל דרכיו והיה נקרא 'אָחָר', הרבה רבי מאיר לשדלו לחזור בו מדרכיו המקולקלות, ולא עלה בידו, וכאשר חלה אָחָר לפני מותו, בא ודרש לפניו רבי מאיר מה שכתוב (בתהלים ז, א) "תשב אנוש עד דא ותאמר שובו בני אדם", שמקבלים בשמים את תשובת האדם אפילו עד דכדוכה של נפש (-עד הרגע האחרון שהנפש נאחזת בגוף האדם), וכך נפטר אָחָר לבית עולמו מתוך כבי ותשובה, ולאחר מכן ירדה אש משמים ושרפה את קברו, וכנגד זה פרש רבי מאיר טלית על קברו וכבתה האש (וכעין זה מובא גם במסכת חגיגה (דף טז ע"א) בשינוי, ושם מובא שהיתה זו אש הגהינם בה הוא נידון, וכאשר כבתה נכנס לחלקו בגן עדן).

ומה שהיה רבי מאיר דן את רבו תמיד לכף זכות וניסה לתקנו ולהעלותו, זאת היתה מידתו והנהגתו תמיד, שיכול היה לגלות רחמנות גם בפושע ורחוק ביותר. והוא סוד מה שאמר עליו רבי אחא בר חנינא במסכת עירובין (בדף יג ע"ב) שגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, אלא שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, ועל טהור טמא ומראה לו פנים, ומובא שם עוד, שסומכוס תלמידו של רבי מאיר היה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה. וכל זה הוא סוד מה שהיה יכול רבי מאיר לגלות הרחמנות של ה' ב"ה גם במקומות הרחוקים ביותר ולגלות בהם אור של קדושה וטהרה.

ז

וגדולה זכותו של רבי מאיר בעל הנס להציל האדם מכל פורענות רק מתוך שמזכיר שמו, וכמעשה המובא במסכת עבודה זרה (בדף י"א ע"ב) שכאשר שומר אחד סייע לאחותו אשתו לברוח מהיכן שנתפסה לשלטון, יעץ לו רבי מאיר שאם יתפסוהו על כך יאמר 'אלהא דמאיר ענני' וינצל, וכך היה. ובזה ביאר רבנו יוסף חיים בבן יהודיע על מסכת ראש השנה (בדף י"ח ע"ב) מה שנוהגים ישראל לנודר בעת צרה נדרים לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס זיע"א, ומתפללים 'אלהא דמאיר ענני', ומוציאים בזה תועלת והצלחה, שהוא על דרך המובא שם במסכת ראש השנה בשם רבי מאיר שלכך רואים אנו ששנים עלו למטה וחוליים שווה, וכן שנים עלו לגרדום לידון ודינם שווה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל, והוא מפני שזה התפלל תפלה שלמה ונענה, וזה לא התפלל תפלה שלמה ולא נענה, וביאר הבן יהודיע, שמפני שמועוה זו שאמר רבי מאיר בעל הנס, שתועיל תפלה ליחיד גם אחר גזר דין, לכן נודרים ומבקשים בזכותו שהוא יתועיל מליץ טוב על פי סברתו. וכתב רבי יעקב ניניו, שהיה מחכמי טבריה הקדומים, בספר אמת ליעקב (מערכת הריש, עץ חיים אות טז), שהטעם שנקבר רבי מאיר בטבריה הוא מפני שגם שם מאיר אור הבינה שהיא מצד השם אח"ה, והוא השם בו תהיה הגאולה, וכדברי החיד"א (שם בהגהות ניצוצי אורות על זוהר שמות דף ז ע"ב) שמתבררה תתחיל הגאולה. וכתב עוד, שהטעם שכל העולם נודרים ונודבים לזכותו של רבי מאיר ולא לתנא אחר, הוא מפני מה שאמר במסכת קידושין (בדף לו ע"א) שישראל נקראים בניו למקום מכל מקום, בין עושים רצונו של מקום של שלא חלילה, ושלא כדעת רבי יהודה שאמר שרק כאשר עושים הם רצונו של מקום קרויים הם בניו, ועל אף שהכלל הוא שרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, כמו שאמר רבי יעקב בר אידי בשם רבי יוחנן במסכת עירובין (בדף מו ע"ב), ובפרט שלא ירדו חכמים לסוף דעתו כמובא שם במסכת עירובין (בדף ע"ב), מכל מקום כתב רבי יעקב ניניו שבדיני שמיא נפסקת ההלכה כמותו, ומפני שרבי מאיר ממליץ כל כך זכות על ישראל לפני המקום ב"ה ש'בין כך ובין כך קרויים בניו', לכן אוהבים אותו כולם וקשורים ודבוקים בו, כי הוא מאיר ומגלה את האור של זרע ישראל עם קודש. וכתב, שלכך בו ועל ידו של רבי מאיר תתחיל הגאולה מטבריה, מתוך שימליץ זכות על ישראל באשר הם.

וטעם נוסף אפשר לומר בדרך צחות על אשר מועלת כל כך זכותו של רבי מאיר בעת צרה, ואפילו רק בהזכרת שמו 'אלהא דמאיר ענני', מפני שסבר רבי מאיר שאדם לא מוציא דבריו לבטלה, כמובא במסכת ערכין (דף ה"א ע"א) וניזיר (דף ט"ו ע"א), ואם כן מחייבת סברא זו את רבי מאיר שאמר שתועיל התפלה 'אלהא דמאיר ענני' בעת צרה, והרי זה כעין הבטחה משמו. ומה עוד שמובא בשמו במסכת יומא (בדף פו ע"ב) מה שדרש על הכתוב (בהושע יד, ה) "ארפא משובתם אהבתם ונבה כי שב אפ"י ממנו", ש'מהם' לא נאמר אלא 'ממנו', ללמד שגדולה תשובה, שבשכיל יחיד עשעה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו, שמוחל וסולח ה' ב"ה ומעורר רחמנותו על הנבראים כולם.

תפלה לשלמה

מתוך הספר "תפלה לשלמה" לרבנו שליט"א

לייחוד שמו הגדול יתברך כראוי

בם כל ימי חיי מתוך שמחה וטוב לבב. ובשעה שאעסק בדברי התורה ואדבר בם אזכה לשמחה של משה רבנו בעת שעלה לקבל התורה, וזכני לעסק בתורה בשבתי בביתי ובכלתי בדרך, ובשעה שאדבר זכני לישן בקדשה וטהרה, ובשעה שאקום אזכר בך יתברך שמה. וזכני לקטר כל זאת היטב בזי, ולזכר שאתה יתברך שמה הוא הנותן לי כח לעשות חיל, ואתה בעל המעשים כלם, ואזכה לשימם בין עיני, ולזכר במחי היטב לעולמי עד ולנצח נצחים את גדלתך ורוממותך, ולכתב אותם בביתי על הפתח באפן שאזכר בכל מקום בו אני נמצא לפני מי אני עמד, הלא לפניך יתברך שמה, אל גדול גבור ונורא.

אנא אל רחמן, עשה ברחמיך שכל זרע ישראל עמך בכל מקום שהם ישמעו אל כל מצוותיך אשר צויתנו בהם, ונאהב אותך יתברך שמה, ונעבד אותך בכל לבבנו ובכל נפשנו, ויהי כל תפלותנו בכונה אליך יתברך שמה. אנא רחמן, ברכנו בכל מעשה ידנו, וזכנו לכל טוב סלה, ותשמרנו שלא יפתה לבבנו, ולא נסיח דעתנו ממך יתברך שמה, ונהיה דבקים בך לנצח, במחשבת דבור ומעשה, ותאריך ימינו בטוב ושונתנו בנעימים.

אנא רחמן, וזכנו לזכר את התכלית הכולל התכליתין כלם, הוא כסא הכבוד, ונזכר תמיד שלשם נגיע ונעמד ונתן לפניך דין וחשבון על כל נעלם. אנא רחמן, עורר נא עלינו מדת רחמיך, ואל תביא במשפט את עבדך, כי לא יצדק לפניך כל חי. וזכנו לזכר כל המצוות אשר צויתנו בהם, ולקיים בחשק ובהשתוקקות אהבה ונפלאה אליך יתברך שמה. והצילנו ברחמיך מהרהורי זנות ומהרהורי עבודה זרה, ותתקן הפתח העליון. וזכנו לשמר שבת קדש כהלכתה בכל פרטיה ודקדוקיה פראוי. וזכנו להיות קדושים, כאשר צויתנו "קדשים תהיו כי קדוש אני", וכן צויתנו "והייתם קדשים לא להיכם".

אנא אל רחמן, אשר הוצאתנו ממצרים מבית עבדים, ובזיך להוציאנו חיש קל מהרה מאפלה לאורה, ומשעבוד לגאולה, כשם שהוצאתנו ממצרים שהיא ערות הארץ אל ארץ זבת חלב ודבש, אנא זכנו לאלתר לשמע קול שופר, ותגאלנו בזי רמה, ותתגלה בכל העולם פלו ותמלה, ותביא לנו את משיח צדקנו, ותהיה אתה יתברך שמה מלפנו בראשנו. אמן נצח סלה ועד.

רבנו של עולם, אב הרחמים, הגדול והנורא, הרחמן בכל מיני רחמנות. רחם עלינו, וזכנו לידע ולזכר היטב אשר אתה, יתברך שמה, אחד יחיד ומיוחד, היה הוה ויהיה, שולט בשבעה רקיעים ובארץ, ובארבע רוחות העולם, וממלא העולמות כלם, וסובב העולמות כלם, ובתוך העולמות כלם, ואתה לבדך בעל היכולות ובעל הכחות כלם, ואתה הוא המושל בבריאה ובעולמות כלם, ואתה משגיח בנו תמיד בעינא פקיא, ולא תשנו ולא תעזבונו לעולם ועד.

אנא רחמן, זכני להיות בעל מסירות נפש אמתי אליך יתברך שמה במחשבת דבור ומעשה, כפי רצונך באמת, ולחזק מחשבותי כראוי, ולציר בדעתי כאלו נעשים בי עבור קדשת שמה כל הארבע מיתות בית דין, סקילה שרפה הרג וחינוק, בציר גמור ושלם, במחשבת שתצרפה למעשה, ותמחל ותכפר לי כל חטאתי ופשעי, ותמתק הגזרות הרעות והדינים הקשים מהעולם פלו. וזכני לעשות זאת בלב שלם ושמח ובהשתוקקות אהבה עצומה ונפלאה אליך, ובכטול ההרגשות כלם, עד שארגיש במחשבותי ומחי צער המיתה של הארבע מיתות בית דין, בעבור קדשת שמה הגדול הקדוש והנורא, ולא יהיה לי חלוק בין יסורי המיתה של הארבע מיתות בית דין ובין יסורי הציור במחשבותי וברגשי לגבי אליך יתברך שמה, אף אתגבר להפסיק המחשבה בזה בכדי שלא תצא נפשי חלילה וחס.

ועזרני ברחמיך הרבים וחסדיך העצומים לכוון מחי ולבי אליך כראוי, באפן שאזכה לעשות לך יתברך שמה נחת רוח, ויתקדש שמה בעולמות כלם, ולא יהיה נעשה שום נזק וצער שהוא נגד רצונך, אלא יהיה הכל כפי רצונך באמת. ויתברך ותזכר הדמים שלי שיהיו טהורים וזכים פראוי, ותוציא לאור ניצוצי הקדשה שנתפזרו על ידי.

אנא אל רחמן, מלא רחמים, זכני לאהב אותך בכל לבבי פראוי בשני יצרי, ולעולם לא יהיה לבי חלוק עליך, ואזכה לאהב אותך יתברך שמה גם בכל נפשי ובכל מאדי, ולעשות ולקיים כל דבריך מאהבה אמיתית אליך, ולהאדיר ולפאר שמה בעולמות כלם.

ועשה ברחמיך שיהיו דברי התורה אשר צויתני בהם חקוקים תמיד באמת על לבבי, ואזכה ללמדם לבני ולתלמידי, ולדבר

סיפור לשולחן שבת

שהוא הולך עימו בהקפות לכן מתרחקים התלמידים והעם, ועל שאלתו השנית השיב לו, שהוא שאל פעם אחת את אליהו הנביא מתי יבוא משיח, והשיב לו אליהו שהוא יבוא כאשר יקיפו את הר הזיתים עם כהנים, ולכן טרח רב האי וחיפש להביא את כל הכהנים שאפשר להביא, ואמר לו על כך אליהו, ראה והבט, כל הכהנים הסובבים כאן את הר הזיתים, מלובשים הם בבגדי משי ומעילים יקרים והולכים בגאוה, ובאמת אין שום אחד מהם שהוא מזרע אהרן, ורק יש בהם אחד ההולך אחר כולם והוא נמאס בעיניהם, והוא לבוש בבגדים פשוטים ובזויים ואינו חפץ בכבוד ומשים עצמו כמי שאינו, והוא חגר ברגלו אחת ומצד אחד חסר עין, והוא כהן אמיתי מזרע אהרן, וסיים ואמר רב האי, כששמעתי כך מפי אליהו הנביא זכור לטוב, חיי, שחקתי מאד מאד, שבכל אותם כהנים חשובים לא היה אפילו כהן אחד אמיתי, ורק אותו בעל מום היה באמת מזרע אהרן...

סיפר פעם רבנו הגאון הינוקא שליט"א מעשה נפלא המובא בספר חסידים (מהדורת מקיצי נרדמים, סימן תרל), המלמדנו שלא לזלזל באף אדם, ולפעמים דווקא מי שנראה בעינינו הדחוי ומבוזה ביותר, הוא הנבחר ביותר לפני אדוננו הבורא ב"ה. שהנה רבנו האי גאון היה דר בבבל, ושם נהג נשיאותו ברמה, והיה מנהגו לעלות כל שנה בימי חג הסוכות עם תלמידיו מבבל לירושלים, והיו מקיפים שם בהושענא רבה את הר הזיתים שבעה פעמים ואומרים מזמורים כפי סדר מיוחד שסידר רב האי. והיה דרכם שהיו הולכים לפני רב האי כהנים מלובשים בגדי משי ומעילים יקרים ומכובדים, ואחריו העם, והוא באמצע ורחוק מאלה שלפניו ומאלה שלאחריו כחמישים מטר. ופעם אחת באמצע ההקפות שחק לפתע רב האי מאד, והיה הדבר סתום וחתום, ולאחר סעודת החג שאל תלמיד אחד את רב האי שתי שאלות, האחת מדוע דרכו שהוא עומד לבדו בהקפות רחוק מהתלמידים ומהעם, ושנית מדוע הוא שחק, והשיב לו רב האי על שאלתו הראשונה, שמפני כבודו של אליהו הנביא